

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртөө 2 көп.

ЧАЗАКТЫҢ ШАННАЛДАРЫ

Көдө ажил-агый бүдүрү-
генин хөгжүдериңе болгаш
чер база мал ажалынның про-
дуктарыңа күрүгө садары-
ның беш чыл планың күсө-
лүңгө чедип алган чедип-
кнелери дээш РСФСР-ниң кө-
дө ажил-агыйның мурнак-
чыларын СССР-ниң орденне-
ри болгаш медалдары-биле
таңнаан.

Оң иштинде Тыва АССР-
ден шаннактанар болза:
ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Даван Тобал Дамьянович —
Каз-Хем районда «Тиле-
гес» колхозта тракторист.
Давануун Иван Симчичович —
Тес-Хем районда «Чоду-
ра» колхозта бригадир.
Көкө Михаил Чымычович —
Монгун-Тайга районда
«Мөгөн-Бүрен» колхозтун
илек кадарчызы.

Кудруктай Хертек Чуде-
кович — Бай-Тайга райо-
нда «Мурнакчы» колхозтун
даргазы.
Ломасев Анатолий Иванович —
Кызыл хоорайда «Көк-Тей»
колхозтун директору.

Мартыненко Мария Фадее-
вна — Танды районда «Мөгө-
н» колхозтун саячызы.
Оржак Дамьянович Чыр-
тай-оолович — Чөөн-Хемчик
районда «Сүт-Хал» колхозтун
хойжуу.

Пашенко Валентин Гаври-
лович — Бил-Хем районда
«Сая» колхозтун директору.
Уртат Серен Усупович —
Барыш-Хемчик районда
«Барыш» колхозтун хойжу-
у.

Харченко Михаил Савель-
евич — СЭКП-ниң Бил-Хем
районунун бирги секретары.
Чаш-оол Монгуш Саидо-
вич — Улуг-Хем районда
«УТКА 25 чылы» колхоз-
тун улуг кадарчызы.

Чигит Киргиз Хамдиевич —
Эрэн районда «Комму-
низмче орук» колхозтун хой-
жуу.

Шеренбева Ираида Михай-
ловна — Улуг-Хем районда
«УТКА 25 чылы» колхоз-
тун кол зоотехник.

ОКТЕБРЕ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ
ОРДЕН-БИЛЕ

Акимов Лобов Михайло-
вич — Каз-Хем районда «Бү-
р» колхозтун баша ажаак-
чызы.

Афанасьева Арифа Фокее-
вна — Улуг-Хем районда
«Күш-ажылдың хосту» кол-
хозтун баша ажаакчызы.

Баджиев Ондар Сары-оол-
ович — Улуг-Хем районда
«Улуг-Хал» колхозтун хойжу-
у.

Балбир Баран Хурочевич —
Тонжу районда «Тоора-Хем»
колхозта бригадир.

Биче-оол Диртына Мата-
Шариевна — Монгун-Тайга
районда «Малчы» колхозтун
хойжуу.

Гаман Иван Кузьмич —
Танды районда «Элегес» кол-
хозтун тракторист.

Даван Малчин Бая-Хөевич —
Эрэн районда «Чаз орук»
колхозтун хойжуу.

Дамьян Михаил Колосович —
алдың чоннар депутаттары-
нын күсөмүнүн даргазы.

Дамьян Чигит Савасич —
Каз-Хем районда «Октябрь 30
чылы» колхозтун кадарчызы.

Носов Виктор Александрович —
Бил-Хем районда
«Өк» колхозтун тракторист.

Кулар Дамьян Савасич —
Чөөн-Хемчик районда
«Болышев» колхозтун ди-
ректору.

Кулар Шулу Давасич —
СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райо-
нунун бирги секретары.

Мирин Монгуш Дарыма-
евич — Чөөн-Хемчик районда
«Октябрь 30 чылы» колхозтун
даргазы.

Монгуш Намбар-оол Хенте-
Караевич — Бүр районда
«Коммунизмче орук» колхоз-
тун хойжуу.

Ондар Баян-Док Базаанович —
Танды районда «Тиле-
гес» колхозтун хойжуу.

Оон Балган Увазиевич —
Кызыл хоорайның «Кара-
Хал» колхозунун хойжуу.

Оон Камин-Кара Кара-
Баштыкович — республика-
ның көдө ажил-агый Дуржу-
лга станциязын хойжуу.

Пашенко Тимофей Кузнецович —
Чөөн-Хемчик райо-
нда СЭКП-ниң XXII съез-
дин аттыг колхозтун дирек-
тору.

Тумат Окур-оол Чамасович —
Өвүр районда «Торгалы»
колхозтун хойжуу.

Шогнал Максим Чаш-оол-
ович — Улуг-Хем районда
«Х Улуг хурал» колхозтун
даргазы.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ
ТУГУ ОРДЕН-БИЛЕ

Амрибт Соли Тогорич-
аждыч чоннар депутаттары-
нын Барыш-Хемчик район
Совединиң күсөмүнүн дар-
газы.

Бамр Анай Сатова —
Каз-Хем районда «Бурнага»
колхозта бригадир.

Белчир Кыргыс Чапчино-
вич — Эрэн районда ажал-
чы чоннар депутаттарынын
Барыш-Хемчик районун
күсөмүнүн даргазы.
Биче-оол Донгас Мазычи-
евич — Монгун-Тайга райо-
нда «Малчы» колхозта хойжу-
у.

Билнова Евдоким Василь-
евна — Улуг-Хем районда
«УТКА 25 чылы» колхоз-
та хаан ажаакчызы.

Дардан Дмитрий Давасич —
Танды районда «Комму-
низмче орук» колхозтун дар-
газы.

Дойбуга Хожуцаа Аалты-
евна — Барыш-Хемчик райо-
нда «Барыш» колхозта хой-
жуу.

Захаров Анатолий Ивано-
вич — Улуг-Хем районда
«Найрал» колхозтун кол мал
ажычы.

Иргит Балчыл Бадаанович —
Бай-Тайга районда «Кара-
Хал» колхозтун хойжуу.

Кара-оол Салчак Хувтуе-
вич — Монгун-Тайга райо-
нун «Малчы» колхозунун
хойжуу.

Киреев Федор Ильич —
Улуг-Хем районда «УТКА
25 чылы» колхозтун чолачы-
зы.

Кол Дамчын Дамьянович —
Тонжу районда «Тоора-
Хем» колхозта туудуу.

Комбу Иргит Чыргалович —
Монгун-Тайга районда «Мөгө-
н-Бүрен» колхозта хойжуу.

Кузнецов Монгуш Медеве-
вич — Бил-Хем районда «Са-
я» колхозта хойжуу.

Кулар Малчир Олександрович —
Өвүр районда
«Торгалы» колхозта хойжуу.

Кулар Салчак-оол Самбуе-
вич — Бүр районда «Торга-
лы» колхозта хойжуу.

Кулар Шангир Пачи-
оолович — алдың чоннар
депутаттарынын Танды район
Совединиң күсөмүнүн дар-
газы.

Кунаев Михаил Кирпалович —
Бил-Хем районда «Кызыл
таракан» колхозтун дарга-
зынын ораакчызы.

Кунга Сергей Кунаевич —
Каз-Хем районда «Бүр»
колхозта тракторист.

Киргиз Доржу Бүрбасевич —
Өвүр районда «Торгалы»
колхозта хойжуу.

Мадан Кыдыл-оол Торлу-
каевич — Кызыл хоорайда
«Кара-Хал» колхозта хойжуу.

Мадан Чамал — Шуму-
каевич — Танды районда «Тя-
гелес» колхозта тракторист.

Маскер-оол Дукар-оол Дон-
гасович — Улуг-Хем районда
«Найрал» колхозта хойжуу.

Моладер Михаил Нико-
лаевич — Бил-Хем районда
«Сая» колхозта иллек се-
кретары.

Моладер Саар Чадрасович —
Тес-Хем районда «Тес-Хем»
колхозта хойжуу.

Монгуш Адай-оол Баян-
оолович — Танды районда
«Коммунизмче орук» кол-
хозта хойжуу.

Монгуш Окур-оол Чадам-
асович — Чөөн-Хемчик райо-
нда «Чар-Баян» колхозта
хойжуу.

Монгуш Хуважик Мамы-
оолович — Чөөн-Хемчик райо-
нда Левин аттыг колхозтун
даргазы.

Монгуш Ырмы Сасыкович —
Чөөн-Хемчик районда «Ок-
тябрь 30 чылы» колхозта хой-
жуу.

Пинкфоров Афанасий Ефи-
мович — Каз-Хем районда
«Ленинче орук» колхозта
тракторист.

Понисов Василий Петрович —
Бил-Хем районда «Өк»
колхозтун директору.

Понисов Павел Григорьевич —
Бил-Хем районда
«Сая» колхозтун бригадир.

Понисов Иван Петрович —
республиканың көдө ажил-
агыйн Дуржулга станция-
зында тракторист.

Ондар Биче-Урут Серенди-
кович — «Көк-Тей» колхозта
саячы, Кызыл хоорай.

Оржак Кур-Седи Саятмеч —
Барыш-Хемчик районда
«Дон-Терезия» колхозта хой-
жуу.

Оржак Морзук-оол Майта-
рович — Чөөн-Хемчик райо-
нда «Болышев» колхозта
тракторист.

Оржак Шынал Кайгал-
оолович — Бил-Хем районда
«Өк» колхозта бригадир.

Онан Хомушук Дудатова —
Бай-Тайга районда «Мурнак-
чы» колхозта хойжуу.

Оон Селенбаа Чалба-
оолович — Танды районда
«Мөгө» колхозта мал ка-
дарчы.

Саян Окур Сүт-оолович —
Барыш-Хемчик районун
«Болышев» колхозта хойжуу.

Савтагай Тогтын Дюбто-
вич — «Тере-Хал» колхозта хой-
жуу, Кызыл хоорай.

Салчак Абарит Моруна-
евич — Каз-Хем районда «Ком-
мунизмче орук» колхозта хой-
жуу.

Салчак Мижит-оол Малчи-
наевич — Каз-Хем районда
«Кызыл туу» колхозта хойжуу.

Сандан Григорий Яковлевич —
«Сельхозтехника» Бил-
Хем салбырында тракторист.

Санты-Бадра Мария Шома-
евна — Чөөн-Хемчик районда
СЭКП-ниң XXII съездин ат-
тыг колхозта саячы.

Саргалар Ламба-Дам Бая-
оолович — Чөөн-Хемчик райо-
нда «Сүт-Хал» колхозта сүт-
гарчы.

Сат Дунгун Сасын-оолович —
Чөөн-Хемчик районда Ле-
нин аттыг колхозта хойжуу.

Сат Чулузма «Чырагасич»
— Чөөн-Хемчик районда
СЭКП-ниң XXII съездин ат-
тыг колхозта хойжуу.

Сергеев Александр Степанович —
Танды районда «Револь-
юция чалбын» колхозта
тракторист.

Соли Алдын-оол Соавович —
Эрэн районда «Чаз орук»
колхозта хойжуу.

Сурумаа Шонал Сортуй-
оолович — Монгун-Тайга райо-
нда «Мөгөн-Бүрен» колхоз-
та бригадир.

Сурков Николай Константи-
нович — алдың чоннар де-
путаттарынын Кызыл хоорай
Совединиң «Сүт» колхозу-
нун тракторист.

Таспак Дмитрий Дамья-
нович — Чөөн-Хемчик районда
«Сүт-Хал» колхозта профес-
синал рабончон даргазы.

Федоров Николай Павлович —
СЭКП-ниң Каз-Хем райо-
нунун бирги секретары.

Хардин Василий Иванович —
Каз-Хем районда «Октябрь
14 чылы» колхозта тракто-
рист.

Ховалы Чалба Дам-Сю-
рович — Бүр районда «Ком-
мунизмче орук» колхозта хой-
жуу.

Чамыр Энир Токмешев —
Улуг-Хем районда «Улуг-Хал»
колхозта хойжуу.

Часкалап Донгас Хени-
олович — Улуг-Хем районда
«Улуг-Хал» колхозта хойжуу.

Чернов Валерий Парфиро-
вич — республиканың көдө
ажыл-агый Дуржулга
станциязын зоотехник-се-
лекционер.

Чюдюк Борис Бадаанович —
алдың чоннар депутаттары-
нын Чөөн-Хемчик район Со-
вединиң күсөмүнүн дарга-
зы.

Шадыр-оол Ондар Норбу-
Самбуевич — СЭКП-ниң Мон-
гун-Тайга районунун бирги
секретары.

Шактар Шурук Чудумо-
вич — Улуг-Хем районда «На-
йрал» колхозта тракторист.

Шугуру Иргит Шадиро-
вич — Монгун-Тайга районун
«Малчы» колхозунун баша-
чызы.

Шыралар Серафим Анав-
евна — Бил-Хем районун
«Кызыл таракан» колхозта
саячы.

Яковлева Васса Ивановна —
Танды районун «Револью-
ция чалбын» колхозта ха-
ан ажаакчызы.

Көдө ажил-агыйның 199
мурнакчылары Хүдүгелдин
дедөө орден-биле болгаш
«Күш-ажыл» эрес-маадры-
лыг чорук дээш, «Күш-ажыл»
чыгырал дээш деп ме-
далдар-биле шаантактанар.

СОҢГУЛДАГА УТКУЙ ЧОРУП ОР БИС

ОЛАРНЫҢ АТТАРЫН ЧОН АДААН

Тыва АССР-ниң Дээди Сове-
диниң депутатының кандидаттар деп-
шидигези Кызыл хоорайда болгаш
республиканың районнарында чо-
руп турар.

КЫЗЫЛ

Дүүн «Көк-Тей» совхозтун механик-
торлары, малчылары соңгулда муру-
нун хураалына чыгып келген. Тыва
АССР-ниң Дээди Совединиң депутатының
кандидат кылдыр күш ажаакчызы На-
талья Федоровна Ванниковна адаарга,
чыгыллар улуг өөрүшкү-биле дөткө-
нөр. Совхозтун күш-баран фермазын
эргектези В. Морозов, ветсанитар
П. Хертек болгаш өскөдөө-дөө боттары-
нык савалыгы — Н. Ванникова совхоз-
ка 1962 чылдан эгелеп аждааши, соци-
алист чарыштын үргүчү тилкенин
болуп, эркен юбилейин чылда күш
бүрүдөп 150 дагаа тууразын ап, до-
ктаамал үрө-түшөдиг болуп, өсө эш-
өрүтө дуза чедирип, үлгерип көргүзүп
турарын чуугаалаан.

Кызылдың № 2 көдө соңгулда окру-
гундан Тыва АССР-ниң Дээди Соведи-
ниң депутатының кандидатына 1929 чыл-
дартууге, партия кезикчү эвес, «Көк-
Тей» совхозтун күш ажаакчызы Наталья
Федоровна Ванниковна депшидер деп
чатыны үй-биле доктааткан, бүртүдө-
п чөп-чөткөзүлгө боорин оон дөдө.

БАЙ-ТАЙГА

Бай-Тайга районун «Төд» совхозу-
нун Эр-Хавак сүт-баран фермазын
коллектив Тыва АССР-ниң Дээди Со-
вединиң депутатының кандидаты депши-
дери-биле чыгып келген.

СЭКП райкомунун кидис эргектези
А. С. Дембири хураалга чуве чуугаалаан.
— Эр-Хавактын № 34 соңгулда окру-
гундан республиканың Дээди Соведи-
ниң депутатының кандидатына СЭКП райко-
мунун бирги секретары Александр Ай-
мышев Салчакты депшидер савалдык
мөй — деп, ферманың мурнак сая-
чызы Сагды Карап савал киирген.

Эр-Хавактын № 34 соңгулда окру-
гундан Тыва АССР-ниң Дээди Соведи-
ниң депутатының кандидатына СЭКП райко-
мунун бирги секретары Александр Ай-
мышев Салчакты депшидер дутайында
доктаалды хураалга бир эш-сеткидиг
хүлөп алган.

Ол-ла районда «Мурнакчы» колхоз-
тун колхозчуларынын нини хураалы
болуп эрген.

СЭКП райкомунун бирги секретары
А. А. Салчак соңгулда белеткеп болгаш
партияның XXIV съездинин төгүтүп
шунтилерин күсөдир дээш районда
социалист чарыштын калбарышын
дутайында чуве чуугаалаан.

Шуй көдө Совединиң даргазы Н. Шы-

ЧУРУКТА: «Көк-Тей» совхозтун кау-
рунда соңгулда мурунун хураалы.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОУ.

Белеткел калбарган

РСФСР-ниң болгаш Тыва
АССР-ниң Дээди Советтериге
база ажалчы чоннар депутат-
тарының чер-чер Советтериге
соңгулдарга хүтү чокшут-
каан тууду анаа белеткел
ажылдары чер болганда улам
калбарып орар.

Республиканың паймыс-
лында политиктиң бо чууга
кампанияның калдыг ажалыг
чоруп турарынын дутайын
бистип корреспондентис
СЭКП Кызыл хооркомунун
пропаганда болгаш агитация
кидисиниң эргектези эш
С. И. Шунлиден айттыган.

Хоорайның агитпунктула-
рында амгы уеда нандыг
ажылдар чоруп турарын?

Соңгулдарга белеткелдин
болгаш черде политмассадыг
ажылдың төптөр агит-
пунктулар бооп турар болгай.
Ычаарга Кызыл хоорайның
агитпунктулары боттарынын
ажылды мууулаады берген.

Олар түгө эки шиметтинген
эвес, соңгулдарга хама-
рышкан материалдар-биле бү-
ртү хандыртыган. Олар соң-
гулда хүнүнө чедир кылдыр
ажылдарынын планын тур-
гуу агай болгаш ол дутуар
ажылдар турарлар. Чижээ-
дөргө, Улуг-Хемниң оң тала-
зында, хоорайның төвүндө ба-
за Пассажирлер АТБ-ниңде
агитпунктулар (эштер Харлап,

Шипановский, Плутаев) ха-
маарышкан коллективтериниң
агитаторлары-биле соңгукту-
ларынын даңызын бүртү чөт-
көзөш, оларын база катал
хылап, харып-даа парлап эге-
лээн.

Кызылдың хей санын агит-
аторларынын ажалыгга ха-
маарыштыр чуу чуугаалап бо-
лур силер?

Соңгуктулар-биле өр-не
чөө, бижик харылаалыг
үлүс агитаторлар болгай. Пар-
тия хоорком, хоорукеском
соңгулдарга болгаш партия-
нын XXIV съездинин мате-
риалдарын тайылбырлаар ай-
тырылгала хамаарыштыр сур-
гаалдыг хураалдарын каш
уда эрттирген. Баштай партия
организацияларынын секре-
тарлары-биле, оон соонда
агитаторлар, болгаш политин-
форматорлар-биле кыдыг ху-
рааларын эрттирген. Давас
округтун соңгулда мурунун
хураалы эрттирерин планнап
турар бис.

Хоорайның бүтү агитаторла-
ры бо хүнерде хайынчы-
кынын аждаап турарлар.
Соңгулда болгаш съезд мате-
риалдарын тайылбырлавы-
шкан, соңгуктуларын даңы-
зын чарыш тургузуп турар-
лар.

Саягы айттыр: Соңгулда-
ларнын участок комиссияла-
рын чөткөлөп эгелээш болгай.
Оларнын саны эртен соң-
гулдарга турганында ко-
вудан бе?

Кызыл хоорайның муртак-
чы чонунун савы дыка-ла
өзүп турар-дыр. Мааа хама-
рыштыр мындыг ижекти
көргүзүп болур. Чер-чер Со-
веттеринге эртен соңгулда-
ларда Кызыл хоорай Соведи-
ге 165 депутат соңгуккан
болза, бо соңгулдарда олар-
нын саны 180 чөдө бээр. Ты-
ва АССР-ниң Дээди Соведи-
ге депутаттар база-ла неме-
жир. Ычайгаш Кызыл хоор-
айда нитил-биле 25 соң-
гулда участоктары аждаап
анаар.

Ленинградчыларның социалистиг хүлээлгелери

„...СААЗЫН ЧОК СОЛУН...“

Улут орус эртемден Ален-Сандр Степанович Поповтун радиоу чогааткан хунууден бээр 76 жыл болгон оюн бөгүн майның 7-де совет улус деңизинин кичи төрөгөдөгү-беле кады демедеген турар.

Бо чылым Радио хуну оюнагай уеде, СЭКП-ниң XXIV съездининин төөгүтү шит-парлерин амдыралга бот-тадырар дөш бүгү совет улус улут соруку киришкени-биле аныкдан турар уеде ба-ырал турар бис.

Ада-чуртуну радиодамчы-лыгаанын бүгү төөгүтү болгон хогүдөдөн В. И. Ле-нинин ады-биле сыйры хол-баалы. Совет күүрүенин үд-деңизинин амычын чонвар-нын коммунисттик кижизинде-геенин айтырларын амыч-дан кылмы тура, радиону «миллионларын» ийитинин, черини мрак-узаанга төрүт-бас саазын «чок солун» болу-бас дөргөн өткөр көрүп, чу-гаалар чораан.

Коммунисттик партиянын доктаамал сагын салымш-кынынын ачымында совет ра-дио дамчыдылган болгон те-левидение чыл келген тудум пашкын сайырап орат. Эр-ген чылым радио дамчыдыл-газынын шити хемчээл хон-кута 21400 шак, а телевиде-ние программасы—1500 шак чедип турган. Совет Эвие-линин радиостанциялары бис-тин Төрөн чуртувустун уластарынын 61 димында база дашкын 70 димында амычтан турар.

Совет чылдарда телевиде-ние дүрөш-биле хогүдөдөн. Чер кырылган дөшөм харыл-аа четканын база «Орба» та» деп кюрөс системанын ачымында бөзүн бисин чур-тувустун эн мрак булуны-рында теледиччыларын көрүп турар апарган. Ам СССР-нин чурттакчы чоунун 70 хуузу ак-көк экранын программаларын хулоон амыч аралыг болу берген.

1971—1975 чылдарда СССР-нин улус амыч-агынын хог-жүдөр талаа-биле СЭКП-ниң XXIV съездининин Директи-валары телевидение болгон радиону улам хогүдөдөн көрүп турар. Ою бүгү-де тех-нисттик араларын бар, бистин чуртувустун бүгү деңсээ-ринге телевидение дамчыды-галарын хулоон амыч аралыг бээр Черини кылмаал элери-чирини маала калба-биле амычлар апар.

Час беш чылда чурттакчы чоуну телезорлар-биле хыл-дары элдерин. 1970 чыл-да 100 эр-бүгөс оонаш-тыр 52 кезе телевизор тур-

ганымдан 1975 чылда 72 че-дер.

Ады-дүмү совет республи-каларын байырлагыт эр-бү-лезинде аас-неижикт өтүп, сайырап турар Тыва авто-номнот республикага телеви-дененин болгон радиону хог-жүдөдөн моон сонгаар перспективалары канчаар-даа аажок улут болгон солун. Бисте ам ортаа болгон кыска чалгылгыт күчүтүт радио-станциялар амычтан турар. Оон амычда эң кыска чалгы-ларга ийи программанын дам-чыдылган база чорудуп тур-пар бис. Республикада чурт-такчылар черлерин радиожу-дары черек кырында доогуз-гар. Ам Бүгү-эвиелидин I «Б» программанын дамчыдыл-ган дөшөм каналын баулар боттадырар турар. Радио дамчылар точкаларын саны 40 мүн чедер берген.

Ленинчи юбилейин чы-лымда төп телепрограмма ху-лоон амыч «Орба» деп ста-циянын туду доогузган. Ол Топ телевидение программаларын Кызмат, Тадым бол-ган Каа-Хем районунун чурттакчылар черлеринин улут кезинге, Улут-Хем бол-ган Бин-Хем районунун чамдык черлеринге хулоон амыч арта тургустуган. Ты-вагы чурттакчыларды теле-зорларын саны 12 мүн чедип турар. Бистин теле-видение программанын ху-лоон амыч арта бисте база бар апарган. Бо чылым Ки-зылдар Радио бажынын амыч-лаа кириер көрүдөгөн.

Абакан — Кызыл, Кызыл — Ан-Дууран аразында радио-реле шутумун тудары респу-бликанын културтук амыч-ралына улут болушуну бо-лур.

Партиянын XXIV съезди-нин СЭКП ТК-нын Отчет келетиндеги эр-бү-лезинде парлалга бөдү үсө-дө берип, мында деп чу-га-лаан: «Бистин парлалга-ны, радио болгон телевидение чурттуу шитини амычлар-дында база делегейде болуш-кундарда совет кижизинин бөдүт сонугура турары айтырларын чогуту элде-де чылдар талаа-биле улут амыч кылды, коммунисттик тургузушуну муралыг дүзүлгөсүнө ийитеринге дуздал, аны дамыныры-нын идеолотту чонгөзүш-кенинне согушту берип тур-пар.

Телевидение болгон радио чоуну бөдүтүлүндү, чыр-дымшкынын, политиктиг ки-жизининин болгон шити-лелди коммунисттик бөдү

чаартыры дөш демократе-массаларын организастары-нын күчүтүт чөсөс болуп турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Човузелинин телевидение болгон радиодамчыдыл-га китептинин коллективин СЭКП-ниң XXIV съездининге ут-кунтур солун болгон хам уткуналыг эвезин асөс програм-малары белектөө. Телевиде-ниенин база радиону ийит-лед-политиктиг болгон ур-чечен программаларына эр-чен беш чылдын дүргүдө республиканын экономика-тиг болгон културтук амыч-ралына болгон улут чаартыл-галары, Тывагы амычлы чон-варын партиянын XXIII съездинин шиттирлерин канчаар күсөткенин көрү-дү турган. Партия, совет улутур амычдамчыларын партия аге организастары-нын секретарыларын, об-ластын партия конференция-нын делегаттарынын, бүд-үргөдөн муралыгыларын чу-гааларын бөс темага хол-багырар турган.

Телевидение база радио-нуң «Партия — бистин баш-карычымы», «СЭКП-ниң XXIV съездининге уткунтур» деп дамчыдылгалары, «Ак-кек хемини дөшөмөдө», «Саян кырында кезе», «Тө-рөн Тыва», «Төрөн Ты-вамын» деп радиожу-далы, «Хойчуларын» ра-диостанциянын чамдык улутурдугуларын көрүктүр-болгон диччыларын чымы-лыг хулоон ап келген. Съезд бөдүдүзүнде дамчыдыл тур-ганмыс «Партия — бистин башкарычымыс» деп про-грамманын коң чүтүт болза, аныа материалдыг чаагы чүдүдери бүдүрүп, партия-нын болгон чазактын салган сорулгаларын болуун ак сөт-күлүгү күш-аымы-биле күсө-дип турар кижизинин аныа кирип турган болур. Рес-публиканын алдарыг малчы-нын, Каа-Хем районда налар-чы эр Ямаанын, «Эвезе» совхозта кову брыгадынын бригадир эр Гамынын, Эр-зенин «Час орук» колхозта хойжу брыгадын бригадир эр Бичаагынын болгон эс-ке-да муралыгыларын чу-гааларын солун болгон хам уткуналыг-биле маламын турар. Партия организастарынын секретарылар эр Монгуш («Эвезе» совхоз), эр Песте-рева (Улут-Хемини мш улут-пур амыч-агыны) СЭКП-ниң XXIV съездининге алар бол-дурган чарыштын ук коллек-тивтерде канчаар чоруп тура-

КАЗАХ ССР. Павлодарның трактор заво-ду ам-даа туттунуп турар. Ынчанынже «Назахстан» деп тракторлар ук заводтан кылдынып үнгөш, республиканын облас-тарыннын шөлдерине амычтан турар. ЧУРУНТА: СЭКП-ниң XXIV съездининге

алдар кылдыр пландан артыкка бүдүрүп үндүргөн «Назахстан» деп тракторларны чуудуруп чорудуп турары.

К. НУРТАЗИННИН ФОТОЗУ. (СЭТА-ның фотохроникасы).

НИИТИ ХЕРЕККЕ УЛУУН КИРИР

Төөгүтү XXIV съезд коо-ка чаа-ла бооп эркен. Чаа беш чылда бистин чуртувус-туң хогүдөдө, сайыралынын эртемге үдөңдөлтүнгөн про-грамманын ак амычтан кыл-ган. Съездинин материалда-рында улус өөредилгезинин айтырларын көсүтү черин элзөө. Бүгү-ниинин орту-мак өөредилгезинге шилчил-генин айтырым багыт асөс шитиштеринин турар. Сес-чил школанын доогуз турар-ларын 80 хуузу ортукмак эртемни чедип ам турар болу берген.

Профтехучилище ле р и н ч болгон дөш өөредилге чер-леринин саны өскөн. Эртен беш чылда чуртта 60 дөш өөредилге чери, оларын ара-мында тос үншөрсөт амыч-тында. Дөш болгон тусвай ортукмак эртемниг 7 миллион амыч специалистерин беле-ктөө. Эртен амычдамчылар-нын саны өскөн.

Чаа беш чылда бистин му-нувуста улут сорулгалар сал-дына. Күүрүенин капитал салымшыларынын күсө-дип бөс миллион олуттук чаа школа бажынынын тударын, көдөр черлерге школа чы-мын интернаттарын көүдөлдө-гөн көргөн. Чаа беш чылда бүгү-ниини ортукмак өөредил-генин боттадырар планна-тылган.

Партиянын XXIV съезди-нин материалдары, ою ху-лоон алган документтерини бү-гү башкыларын, улус өө-редилге амычдамчыларын бүрүп детиникинин ап, чо-гаалык бөдүлүгүндү чоруду-шун-биле амычдамчыларын со-рук кирип турар. Съезд эр-лээр мрак мурунда-ла баш-кылар коллективтерини ара-мында социалисттик чарыш калбааран. Өөредилге-кыян-диге чорудушун сайырал-гай-жылдар өөреникчилерин билин шываргалар көмөт-лерин ап чоруткан. Дөш эсөс мөдө бөдүрүп үнүк улудула 450 хире класс болгон 665 башкы чөс хуу өөредилгени чедип алган. Кызыл хоорайда — 85, Тандыда — 73, Улут-Хемде — 67 класстар долу шыварлыг өөредилгезин бол-ган. Республикада шитиш-биле комсомолчуларын өө-редилге дөңсөдө, а Бин-Хем, Каа-Хем, Танды райо-нунын школаларында куру-хандыргалыгыларын өө-редилгезин экижээни айтыр апар.

Партиянын съездинин төлө-пүтүтүлүс дөш чарышса бе-дин көрүдүгүлүгүн чедип ал-ган Кызылдың № 1, 7, Тура-нын № 1, 2, Тандынын Вла-димирова, Чон-Хемчинин Ада-Маадыр дөш өскө-дөш школа коллективтерин адап болур. Кызылдың № 7 школа-

НАРЫН ТЕХНИКАНЫН БАШКАРЫКЧЫЛАРЫ

Амгы уеде радиоэлектрон-на үлөтүрү хогүдөдөн мурвуку охуруну элел тур-пар. Эртем-техниктиг деңизин-де ийтердегилерге радио-электрониканын сайыралы улут салдырды. Харылаанын чөсөк-хөсөкөдөдөдө бол-бааыраңгай апарганын, тоол-да мышкан, хары-даа кичи бөдүлүс чөтпөс хуулаанын чүдүдери ам харылаанын анымада боттадырар турары шуптувусу көрүп чор бис.

Радиону чогаатканында бээр үр үе эртен-даа болза (19) чыл безин четпаз иш-кайыла), оон хогүдөдөн, ар-галары кайгачык. Улут на-амын кижилер ам безин эң боттой радио дамчыдылган диччыларын, аныа магада-нын улаан боор.

Ынчаарда дамчыдылган кыл-дыр апараткан амыч деп сайыраңгай эсөс турган бол-гай. Ам калдыгы? Калды-даа черде амычтан турар ки-жизини чүтээни бижидип алыр, туду чорутура хала-дыг эсөс бичекке майшо-фоннар чөтчир. Дамчыдыл-ган техника талаа-биле бе-дик шыварлыг организаста-арынын хөсөкөдөдөдө бар.

19 чыл шитинде радио ко-митетинин шутумуна амыч-дан келдим. Бо үеңн шити-де техниканын сайыралы-биле калды ою амычтан, баш-кары, улам сайыралыг шы-даар калдарын өсөниг дөңсөдөгөдөн. Радиотеле-вотун коллективтерин радио дамчыдылган болгон үе бижидилгенин неги үлө-гө-дүлүгү амыч-биле манталды. Уи оператор И. Езак, тек-лик В. Сельдешова болгон өскөдөдөдө коммунисттик күш-аымын шалкычылар.

Эртен беш чылда бистин

Кызылдың радиодамчыдылганынын станциязы амгы үеңн бөдү шынар-биле амычлар дериг-хөсөкөдөдөдө хандыртылган.

Ол Совет чуртуну найысылалы—Москвадан бол-ган Ленинград, Новосибирск, Красноярск дөш ыш-каш, эске-даа улут-улут хоорайлардан дамчыдыл-ганы хандырып турар.

Ол куштук станциянын башкарыкчыларын чамдызы бо чуртукта кирген. Цех начальниги (со-лагай таладан) Николай Медведев, ээлчег инженер Михаил Платов, септеки Николай Ершов бү-дүрүлгө черинде коммунисттик күш-аымын шал-кычылар.

А. МЕЛЬНИКОВТУН ФОТОЗУ.

ХУЛЭЭЛГЕЗИ КУШТУГ

Донгак Дамдычарович Аракчаа Улут-Хем районун радиодамчыдылган черинин редакторуна 1964 чылда амычтан кирген. Оон бээр бо хуңге чедип хулоонго хөсөс амыч үеңн негедилгезинге дүштүр кылды, дамчыдыл-га солун, улаа-шыварлыг болгон хөйгө бөдүлүгү болуун дөш кичээниги кылды келген.

Районун партия, совет болгон хөй-шити организастарынын амычын чырыл-гыч эр Аракчаа бирги эөлчөгө кичээниги улаа-дырган. СЭКП райкомунун пленумунун, бюрөзунун, рай-он Советинин сессиянын шитиштеринин кол уткамын радиону дамчыдыл турар. Ол радиону амыч-агы болгон културга тургузушуну хам-марыккан айтырлар.

Районун амычлары яам-бүрү болушунун-биле байла. Ону Донгак Дамды-чарович мала-ла билген тур-пар. Аныа болу чөдө берген, апаралдында үе бияттен азы репортаж кылган тур-пар бо-ла көрүп болур.

Партия, совет амычдамчы-лар, үлөтүрү, нөдө амыч-агынын болгон эсө-дө амычларда муралыгыларын район радионун чуве чу-гааларын шалкыны турар.

СЭКП-ниң XXIV съезди-нин материалдарын чонга таймалылар амычды радио-дамчыдылган чери калбарган. Съездинин документтерин-ден үзүндүлүгүн дамыткан, ову республиканын, район-нуң чаа беш чылда сорул-галары-биле холбап турар. Оа мышак съездинин шитиш-терин амычларда боттады-рар дөш амыч-ипчилерин ортузунда калбарган соци-алисттик чарыштын ырылар доктаамал болгон.

Х. АЛАШ-ООЛ.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНДА ТАРЫЛГА

Россия Федерациязынын колхозтарынын болгон совхозтарынын шөлдерине күш-аымын суула хун кел-ген туду-на улам куже-нишкенин болуп бар чо-руур. Чаа беш чылдын баш-тайыг чымын дөңсөдүгү эр-тең үндөдөн тургузар дөш чер амычдамчылар чымын чаруа културалары-

„ТЭЭЛИНИН“ МАЛЧЫННАРЫ

СЭКП-ниң XXIV съездининге күш-аымын белектеринг ужурамын дөш Бай-Тайга районун «Тээли» совхозунун амыччыларын болгон албай-хаакчылар бөдүлүгү соци-алисттик хулоонгенин алган турган. Ону хуусаа бетинде додур болгон амыч кулселери-биле амыч-ипчи бүрүп оонашкан амычын бөдүлүгү хамысалыг болуп, социалисттик чарышты келкейлиг киришкен.

Күш-аымын бөдүлүгү чуну-тун амычында совхоз бирги кварталда күрүнне көдө амыч-агы продукттарын салырынын овалгалыг хуусаа бетинде эрты — 114,8 хут, сүтү — 210 хут кү-

болгон райкукомунун колхозтар, совхоз аразында шилчир Кызыл тудуу чаалар алган.

Совхозта муралыг малчынарын саны чыл келген туду-на көүдөп турар. Малагы хойчуларын ара-зында бөдүлүгү хөсөкөдөдөдө кызымак кижилер хөй. Чөс бөс тө-рүт хойга оонашты 90-дан өрү ху-раган дооруктурун, өстүргөн каз-дарын саны эртен кварталда 48 кижиз болгон. Оларга СССР-нин Дөш Советинин депутатды Эрте

Серин-оол, Тыва АССР-нин алдарыг малчыны Салчак Чудум, Салчак Чанал-оол, Салчак Кандан, Салчак Ары, Хертек Деспи болгон өскө-дөдөдө хамаржыр.

Эр-Хавак сүт-бараан фермазы-нын коллективин партиянын XXIV съездининге алар болдурган соци-алисттик хулоонгенин кулселери-биле кызымак амычдамчынын мабта, де-мөдөгүлүгү турган. Олар бирги ква-рталда күрүнне 440 центнер сүт са-лар турган, 840 центнерин сат-кан.

Бирги кварталдын социалисттик чарыжын тунелгине Найрала салыры, Кудукта хойжу брыгада, Эр-Хавак сүт-бараан фермазы тин-лекти болуп үнгөш, совхоз дирек-циянын, паркомуну болгон амычын комитетинин шилчир Кы-зыл туду, шыппелерин алган. Олар чедикшилерин ийги кварталда улам бижылган, партиянын XXIV съездинин шитиштеринде көдө амыч-агынын улам ийи хөгүдө-галары-биле салган сорулгаларын амычларга боттадырар-биле улам эки амычдамчыларын хулоон турар.

«Тээли» совхозтун малчынары биче эсөс чедикшилеринг болза:

